

**Estudi sobre
el risc de suïcidi
en joventut LGTBI
a Mallorca**

**TATIANA CASADO DE STARITZKY
ISABEL NADAL AMENGUAL**

Tatiana Casado de Staritzky

Professora i investigadora a l'àrea de Treball Social i Serveis Socials (Departament de Filosofia i Treball Social) a la Universitat de les Illes Balears (UIB) des de l'any 2014. Doctora en Psicologia per la UIB. Línia principal d'investigació: pràctiques col·laboratives amb famílies vulnerables. Acumula sis anys d'experiència com a treballadora social a serveis socials d'atenció primària.

Isabel Nadal Amengual

Actualment, tècnica d'investigació a l'OSIB (UIB) (2020). Recerca a la Càtedra de Lideratges i Governança Democràtica, de la Fundació ESADE (2017-2020); recerca a l'Associació LGTBI Ben Amics (2018-2020); recerca social a AQuAS (Agència de Qualitat i Avaluació Sanitàries de Catalunya) (2015-2018).

Resum

Una de les conseqüències més greus de la LGTBI-fòbia és el suïcidi. Aquest tipus de discriminació es dona molt sovint als centres educatius, però també a espais d'oci i als barris, espais fonamentals per al desenvolupament personal i social que esdevenen, així, insegurs per a la joventut LGTBI. La detecció precoç de situacions LGTBI-fòbiques és clau per combatre el suïcidi de joves LGTBI i encaminar-se cap a la erradicació de la LGTBI-fòbia. Es presenten els resultats principals de la recerca que ha duit a terme l'entitat Ben Amics l'any 2019 sobre el risc de suïcidi en joves LGTBI de Mallorca.

L'estudi combina la metodologia quantitativa i la qualitativa: a través d'una enquesta en línia en la primera fase (amb 94 participants), i mitjançant una entrevista semiestructurada en la segona fase (amb 8 participants). Com a resultats principals, el 67,0 % ha sofert LGTBI-fòbia (88,9 % de manera presencial), tot i que en les entrevistes es detectà una minimització de la discriminació soferta. Existeix correlació entre tenir pensaments negatius i haver patit LGTBI-fòbia. De fet, la majoria de la mostra (61,7 %) ha pensat suïcidar-se, i un 22,3 % d'aquestes persones ho va intentar. Segons les persones entrevistades, per millorar l'atenció cal incrementar la formació sobre les realitats de la gent LGTBI entre els col·lectius professionals i augmentar les activitats de sensibilització en els centres educatius.

Investigació finançada per la Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies de la Conselleria d'Afers Socials i Esports, en el marc de la convocatòria de subvencions per dur a terme projectes d'intervenció, recerca i publicacions de caràcter innovador en matèria de joventut en l'àmbit de les Illes Balears, corresponents a l'exercici 2019.

Paraules clau

Suïcidi / LGTBI-fòbia / Joventut LGTBI / Drets LGTBI / Discriminació.

Resumen

Una de las consecuencias más graves de la LGTBIfobia es el suicidio. Este tipo de discriminación se da con frecuencia en centros educativos, así como en espacios de ocio y barrios, espacios fundamentales para el desarrollo personal y social que se convierten, así, en espacios inseguros para la juventud LGTBI. La detección precoz de situaciones LGTBIfóbicas es clave para combatir el suicidio de jóvenes LGTBI y encaminarse hacia la erradicación de la LGTBIfobia. Se presentan los principales resultados de la investigación que ha llevado a cabo la entidad Ben Amics en 2019 sobre el riesgo de suicidio en jóvenes LGTBI.

El estudio combina la metodología cuantitativa y cualitativa: a través de una encuesta online en la primera fase (con 94 participantes), y mediante una entrevista semi-estructurada en la segunda fase (con 8 participantes). Como principales resultados, el 67,0 % ha sufrido LGTBIfobia (88,9 % de manera presencial), aunque en las entrevistas se detectó una minimización de la discriminación sufrida. Existe correlación entre tener pensamientos negativos y haber sufrido LGTBIfobia. De hecho, la mayoría de la muestra (61,7 %) ha pensado en suicidarse, y un 22,3 % de estas personas lo han intentado. Según las personas entrevistadas, mejorar la atención pasa por una mayor formación a los y a las profesionales sobre las realidades del colectivo LGTBI y el aumento de actividades de sensibilización en centros educativos.

Investigación financiada por la Dirección General de Infancia, Juventud y Familias de la Consejería de Asuntos Sociales y Deportes, en el marco de la convocatoria de subvenciones para llevar a cabo proyectos de intervención, investigación y publicaciones de carácter innovador en materia de juventud en el ámbito de las Islas Baleares, correspondientes al ejercicio 2019.

Palabras clave

Suicidio / LGTBIfobia / Juventud LGTBI / Derechos LGTBI / Discriminación.

1. Contextualització i fonamentació teòrica

La discriminació a persones lesbianes, gais, transsexuals, bisexuals i intersexuals pel fet de ser-ho (LGTBI-fòbia) és una realitat que té conseqüències greus per a la salut de les persones que la sofreixen. La LGTBI-fòbia genera sentiments de tristesa, ràbia, impotència, inseguretat, i també s'associa a quadres d'ansietat, depressió, ideació suïcida i suïcidi (Comissions Obreres, CCOO, 2016).

El marc legislatiu actual a Espanya preveu la condemna per discriminació. De fet, a l'àmbit autonòmic disposam de la Llei 8/2016, de 30 de maig, per a garantir els drets de lesbianes, gais, transsexuals, bisexuals i intersexuals i erradicar la LGTBI-fòbia. Tot i així, manquen suports específics institucionals per donar una atenció integral a persones víctimes de delictes d'odi per LGTBI-fòbia (Observatorio Madrileño contra la LGTBI-fòbia, 2017). A més, cal tenir en compte que moltes vegades, la víctima no posa en coneixement de les institucions l'assetjament sofert, ja sigui per desconfiança en l'adequat funcionament de la justícia, per la normalització de la violència i la discriminació, o per evitar revelar la seva identitat LGTBI (Alises, 2018; López, Generelo, i Arroyo, 2013).

Els centres educatius són un ambient especialment hostil per a les persones LGTBI, no sols per la violència, sinó també pel fet de sentir-se amenaçats de manera constant (Santoro, Gabriel, i Conde, 2010). Cal tenir en compte que la detecció de la discriminació motivada per l'orientació sexual, identitat o expressió de gènere

re es dificulta, en el cas dels centres educatius, per diferents factors (Alises, 2018), com ara l'escassa educació en la diversitat sexual i de gènere, la normalització de la LGTBI-fòbia a les aules, o la vergonya i/o la por de la víctima de manifestar-se LGTBI en públic. Dades de diferents estudis indiquen l'elevada prevalença d'agressions LGTBI-fòbiques en centres educatius. Així, COGAM assenyala a un estudi realitzat l'any 2015 en centres educatius a Madrid que el 60 % de l'alumnat és testimoni d'agressions LGTBI-fòbiques, i el 51 % de l'alumnat pensa que el professorat no fa res per aturar aquests actes de discriminació (COGAM, 2016a). Quant al ciberassetjament (assetjament a les xarxes socials), COGAM detalla que més del 52 % de l'alumnat ha estat testimoni de ciberassetjament LGTBI-fòbic (COGAM, 2016b). Un estudi duit a terme per Garaigordobil i Larrain (2020) detalla que les víctimes d'assetjament no-heterosexuals tenen percentatges significativament més elevats de depressió, ansietat social, somatització i sensibilitat interpersonal, en comparació amb les víctimes d'assetjament heterosexuals.

Així, la joventut LGTBI té més probabilitats de patir discriminació que les persones heterosexuals cissexuals (persones en les quals coincideix el sexe assignat i el desitjat). I aquesta discriminació suposa més riscos per a la salut de les persones LGTBI (Garaigordobil i Larrain, 2020). El fet de "sortir o no de l'armari" també té conseqüències. Per una banda, com més visibilitza una persona la seva orientació sexual i/o identitat de gènere, millor serà el seu rendiment acadè-

mic, i tindrà més autoestima i menys probabilitats d'ansietat o depressió (*Human Rights Campaign Foundation*, 2018). Però a la vegada, hi ha estudis que demostren una associació entre sortir de l'armari i rebre assetjament en el cas de les persones transsexuals; és a dir, que les persones que han sortit abans de l'armari han estat més assetjades que les persones que n'han retardat la sortida (Devís-Devís et al., 2017).

Una persona jove que sofreix discriminació per la seva orientació sexual, identitat o expressió de gènere (ja sigui al centre educatiu, amb la seva família, amics, o als espais públics com el carrer), tendirà a sentir-se impotent, indefensa, i a pensar que la discriminació serà una xacra per sempre; i això augmenta les probabilitats de tenir quadres depressius, ansietat, ideacions suïcides, etc. (Observatorio Madrileño contra la LGTBIfobia, 2017).

El suïcidi és una de les causes de mort principals en la joventut, tal com assenyala la Federació Mundial per a la Salut Mental (*World Federation for Mental Health*, 2018). A més, patir assetjament i pertànyer a col·lectius sistemàticament discriminats, esdevé un risc clar de suïcidi (Consell Nacional de la Joventut de Catalunya, 2018). A les Illes Balears es va crear al desembre de 2017 l'Observatori del Suïcidi de Balears i varen definir amb el Col·legi Oficial de Psicologia de les Illes Balears (COPIB) unes estratègies comunes de col·laboració l'any 2018. El setembre de 2019 elaboraren protocols per detectar i prevenir el suïcidi en els centres educatius i centres de menors. Cal assenyalar que el Grup d'Intervenció d'Emergències, Crisi i

Catàstrofes del COPIB va atendre entre 2018 i 2019 més de 120 casos relacionats amb suïcidis a les Illes Balears, i 49 eren amb menors i joves de fins a 30 anys. Segons Martxueta i Etxeberria (2004), prevenir l'assetjament esdevé fonamental, així com reforçar el suport a les víctimes, ja que la percepció de suport ajuda a prevenir el risc de suïcidi.

Ben Amics, associació LGTBI de les Illes Balears, fa més de 25 anys que treballa pels drets de les persones LGTBI. Aquesta entitat, entre d'altres accions, ofereix educació en diversitat afectivosexual tant a alumnat com a professorat dels centres educatius de les Illes Balears. L'any 2019, gràcies a la convocatòria de subvencions de Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies, de subvencions per dur a terme projectes d'intervenció, recerca i publicacions de caràcter innovador en matèria de joventut en l'àmbit de les Illes Balears, Ben Amics va rebre finançament per dur a terme una recerca per explorar el risc de suïcidi en joves LGTB que resideixen a Mallorca (Exp. CS1/2019B01). En aquest article en presentam els resultats principals.

2. Objectius i metodologia

2.1. Objectius

L'objectiu principal d'aquest estudi és explorar el risc de suïcidi en joves LGTB que resideixen a Mallorca. En concret, es varen recaptar dades de les persones participants per donar resposta a aquests objectius específics:

- Explorar la LGTBI-fòbia viscuda i/o percebuda

- Acostar-se a les emocions i sentiments de les persones que han estat o són víctimes de discriminació per ser LGTB
- Detectar, basant-se en les seves experiències i opinions, suggeriments de les persones participants per millorar l'atenció de les persones LGTB

2.2. Metodologia

En aquest estudi s'ha optat per un model mixt que combina una part quantitativa i una part qualitativa. Així, per a la primera fase es va utilitzar una tècnica de recerca quantitativa. Es va elaborar un qüestionari en línia, i es va demanar la participació de joves LGTB de Mallorca, mitjançant la tècnica de bolla de neu. Per això, es va enviar un correu electrònic a persones sòcies de Ben Amics que convidava a la participar-hi i que demanava que fessin arribar la petició de participació a persones conegudes que complissin els criteris d'inclusió (detallats a l'apartat següent). També es va difondre el missatge mitjançant les xarxes socials (Facebook, Instagram, Twitter).

En aquest qüestionari en línia hi havia preguntes tancades (tant dicotòmiques com de selecció múltiple), i també algunes preguntes obertes (per exemple: Què va facilitar que contassis que eres víctima de LGTB-fòbia?). Després del qüestionari, es demanava si acceptarien passar a la segona fase de l'estudi, amb una entrevista semiestructurada. En cas afirmatiu, deixaven les seves dades de contacte. L'anàlisi quantitatiu s'ha duit a terme amb el programari SPSS versió 21 per a Windows.

A la segona fase, es varen realitzar entrevistes semiestructurades, de forma presencial, a joves LGTB. En aquestes entrevistes s'aprofundia sobre la discriminació viscuda i/o percebuda pel fet de ser LGTB en diferents entorns (familiar, educatiu, amistats, espais públics); també es parlava sobre pensaments relacionats amb el suïcidi. L'anàlisi de les transcripcions de les entrevistes s'ha duit a terme amb el programari NVivo 12 Plus.

2.3. Mostra

La mostra d'aquest estudi la componen 94 joves a la primera fase. Els criteris d'inclusió, en aquesta primera fase, eren: a) residir a l'illa de Mallorca, b) ser jove d'entre 14 i 30 anys, i c) pertànyer al col·lectiu LGTB.

Cal assenyalar que a pesar dels criteris d'inclusió inicials, finalment s'han tingut en compte 7 qüestionaris de persones que tenien altres edats properes al rang inicial. Així, es varen incloure una persona de 12 anys i sis persones de 32 anys.

A la segona fase de l'estudi, els criteris d'inclusió eren; a) haver participat a la primera fase, b) haver contestat afirmativament a la pregunta de si han sofert discriminació pel fet de ser LGTB, c) haver donat les dades per participar a l'entrevista. A aquesta segona fase varen participar 7 de les 94 persones de la primera fase. Durant el transcurs de les entrevistes, es va incloure a una vuitena persona que, tot i que no havia participat en la primera fase, se'n va assabentar i va voler participar en l'estudi. Es va considerar que el seu testimoni podia enriquir els resultats de la recerca. Per aquest

motiu, i a pesar de la seva edat (37 anys), es va decidir incloure les seves dades dins l'anàlisi qualitativa.

2.3.1. Caracterització de la mostra de la primera fase

L'edat de les persones participants en la primera fase oscil·la entre els 12 i els 36 anys. La mitjana és de 22,2 anys, amb una desviació típica de 5,1. El 9,6 % de la mostra té entre 12 i 16 anys, mentre que el 43,6 % de les persones participants tenen entre 17 i 21 anys. Un 20,2 % té entre 22 i 26 anys, i el 26,6 % de la mostra té entre 27 i 32 anys.

Més de la meitat de les persones participants (61,7 %) viu a Palma; un 33,0 % viu a municipis petits i mitjans de Mallorca; un 5,3 % viu a un municipi d'entre 30.000 i 50.000 habitants (Inca, Manacor). Quant al lloc d'origen, el 86 % de la mostra ha nascut a Mallorca; un 5,4 % ha nascut a altres indrets de l'Estat espanyol, i un 8,6 % ha nascut a altres països.

Quant a la identitat de gènere, la meitat de la mostra (50,0 %) es considera dona cissexual; un 24,5 % es considera home cissexual; un 3,2 % es considera dona transsexual; un 9,6 % es considera home transsexual, i un 11,7 % es considera persona no binària. Una persona no ha contestat respecte a la seva identitat de gènere (1,1 %).

Quant a l'orientació sexual, més de la meitat de les persones enquestades (51,0 %) es considera bisexual; un 30,2 % es considera gai, i un 17,0 % es considera lesbiana. Es considera heterosexual el 2,1 % de la mostra, mentre que el 9,6 % de la mostra considera que no es pot identificar amb cap d'aquestes etiquetes.

2.3.2. Caracterització de la mostra de la segona fase

L'edat de les persones participants en la segona fase oscil·la entre els 17 i els 37 anys. La mitjana és de 24,1 anys, amb una desviació típica de 6,7.

Quant a la identitat de gènere, la meitat de les 8 persones participants es considera dona i tres es consideren homes. Una persona es considera no binària.

Quant a l'orientació sexual, tres persones es consideren bisexuals, dues lesbianes, dues heterosexuals (homes transsexuals, un d'ells especifica que li agraden les lesbianes), i una persona es considera pansexual.

3. Resultats

La caracterització de la mostra ja detalla les dades referides a la identitat de gènere i l'orientació sexual de les persones participants. A continuació, es detallen els resultats tant dels qüestionaris com de les entrevistes.

3.1. Discriminació pel fet de ser LGTB

Al qüestionari es demanava si mai havien sofert discriminació pel fet de ser LGTB (resposta dicotòmica), i el 67,0 % contesta afirmativament.

El 77,8 % de les persones de la mostra d'entre 12 i 16 anys manifesta haver patit discriminació, xifra que baixa fins al 61,0 % en el cas de les persones d'entre 17 i 21 anys. El 68,4 % de les persones participants d'entre 22 i 26 anys ha patit discriminació, i aquesta xifra augmenta al 72 % en la franja d'edat compresa entre els 27 i els 32 anys.

A aquestes 63 persones que consideren haver sofert discriminació pel

fet de ser LGTBI, se'ls demanen detalls sobre aquesta discriminació: tipus, freqüència, emocions sentides, si varen contar-ho, quina resposta varen obtenir.

3.1.1. Tipus de discriminació

A la Taula 1 observam que els insults són el tipus més freqüent de discriminació; de fet, 7 de cada 10 joves enquestats ha rebut insults pel fet de ser LGTBI. Quasi el 70 % ha patit que li xerrin malament, mentre que més del 65 % ha rebut assetjament i ha estat objecte de rumors. Més de la meitat de les persones participants a l'estudi ha sofert burles i imitacions, i més del 40 % s'ha sentit aïllat per la resta de companys i companyes.

A les entrevistes analitzades, s'han connectat 53 referències amb el node "Discriminació percebuda".

Hi ha certa **minimització de la discriminació**:

"Personalment no (no he sofert LGTBI-fòbia)... Bé... no l'he rebut molt fortament, però sí... micro, sí (micro discriminació per ser LGTBI). Petits comentaris que saps que no són per fer mal, però sí que els reps. I sí que n'he vist en altres casos: com dues lesbianes en una festa que les varen rebutjar perquè es feien una besada" (E7).

"Tampoc he sofert gaire discriminació: ha estat més aviat això, que no em prenguessin seriosament (pel fet de ser pansexual)" (E4).

Taula 1. Tipus de discriminació

Tipus de discriminació	Sí N (%)	No N (%)	Total N (valors perduts)
Insults	45 (71,4)	18 (28,6)	63 (0)
Xerrar-te malament	43 (68,3)	20 (31,7)	63 (0)
Crear rumors sobre tu	41 (65,1)	22 (34,9)	63 (0)
Burles i imitacions	36 (57,1)	27 (42,9)	63 (0)
No deixar-te participar, aïllar-te	28 (44,4)	35 (55,6)	63 (0)
Deixar de parlar-te, ignorar-te	24 (38,1)	39 (61,9)	63 (0)
Assetjament	21 (33,3)	42 (66,7)	63 (0)
Amenaces	18 (28,6)	45 (71,4)	63 (0)
Llençar-te coses, empentes	17 (27,0)	46 (73,0)	63 (0)
Agressió sexual	11 (17,5)	52 (82,5)	63 (0)
Pallisses	8 (12,7)	55 (87,3)	63 (0)

Font: elaboració pròpia

“Bé, jo crec que mai m’ha arribat a pegar ningú. No hi ha hagut violència física, per exemple, però sí verbal o, sí, mirades. D’això que no et deixen entrar a un lloc (per ser LGTB), i coses així” (E2).

També opten, a vegades, per **normalitzar la discriminació**:

“Doncs sí (que sent que es discrimina per ser LGTB). Tal vegada no a aquest nivell, tan *heavy*... Però sí, des de les institucions, dels mitjans de comunicació, d’estereotips... Tot això sí. Però és veritat que a la feina mai he tingut cap problema, en cap de les feines que he tingut... **Alguna broma et cau**. Però no, no he tingut cap altre problema” (E2).

3.1.2. Vies i llocs de discriminació

El 88,9 % de les persones enquestades han rebut la discriminació directament, de manera presencial; el 44,4 % ha sofert la discriminació mitjançant les xarxes socials, i el 27,0 %, a través del mòbil.

Quant al lloc on han rebut aquesta discriminació (tenien opció de resposta múltiple), el 73,0 % ha estat discriminat al centre educatiu; un 60,3 %, a centres d’oci. El barri també és un lloc on és habitual que es produeixi la discriminació (44,4 %). El 31,7 % de les persones enquestades afirmen que la família extensa els ha discriminat. Un 15,9 % afirma que ha sofert discriminació a la llar, i el mateix percentatge de joves assegura haver estat discriminat al centre de treball.

El fet que les persones entrevistades considerin que “tenen sort” per no haver estat discriminades, és un indicatiu clar de com han interioritzat que el més habitual és sofrir discriminació, i es “conformen” amb el fet que alguna persona faci comentaris:

“Doncs la veritat que no (a l’escola no he tingut cap episodi de discriminació), amb això **he tingut molta sort** (...) Bé, el típic, pel carrer, quan ja he estat gran, el típic senyor gran que vota VOX, en pla: *quin fàstic!*, però orelles sordes en aquest sentit” (E5).

3.1.3. Freqüència de la discriminació

Més de la meitat de les persones participants afirma que la discriminació es dona de manera puntual (55,6 %), mentre que un 28,6 % pateix discriminació de forma habitual. Un 7,9 % considera que sempre pateix discriminació, i el mateix percentatge pensa que no rep discriminació quasi mai.

El 61,9 % afirma que fa més d’un any que pateix discriminació, mentre que el 19,0 % afirma que fa menys d’un any que ha començat la discriminació.

Cal assenyalar que moltes vegades la discriminació es relaciona amb haver sortit de l’armari. És una qüestió que també s’ha parlat a les entrevistes. Així, en alguns casos, les persones entrevistades expliquen que no varen sofrir discriminació a l’escola perquè no havien sortit de l’armari:

“És que, clar, **jo no li ho he contat a gaire gent** (que sóc bisexual). A la gent a qui ho he con-

tat, no m'han discriminat gens. L'única cosa que si no ho he conat és precisament **perquè he sentit que gent parlava** malament d'aquest col·lectiu" (E1).

"(Jo no deia res perquè sabia que aniria en contra meva.) Sí, totes les etiquetes del món i a aquella època, amb aquella edat. Doncs al final el darrer que vols és ser diferent" (E5).

"No (a l'escola no vaig tenir problemes), perquè jo ho sabia, però no ho sabia..." (E6).

3.1.4. Emocions sentides davant la LGTBI-fòbia

Les persones que han patit actes de LGTBI-fòbia presenten un ventall ampli d'emocions negatives derivades d'aquesta discriminació. Com podem observar a la Taula 2, més del 60 % ha sentit inseguretat, impotència, tristor i ràbia, i més de la meitat ha patit ansietat. Més del 40% han sentit humiliació, vergonya, aïllament i por.

A les entrevistes també parlen de com se sentien davant el fet de sentir-se diferents pel fet de ser LGTBI. Per exemple:

Taula 2. Emocions sentides davant la LGTBI-fòbia

Emocions	Sí N (%)	No N (%)	Total N (valors perduts)
Inseguretat	48 (76,2)	15 (23,8)	63 (0)
Impotència	43 (68,3)	20 (31,7)	63 (0)
Tristor	42 (66,7)	21 (33,3)	63 (0)
Ràbia	40 (63,5)	23 (36,5)	63 (0)
Ansietat	35 (55,6)	28 (44,4)	63 (0)
Humiliació	29 (46,0)	34 (54,0)	63 (0)
Vulnerabilitat	29 (46,0)	34 (54,0)	63 (0)
Vergonya	28 (44,4)	35 (55,6)	63 (0)
Aïllament	28 (44,4)	35 (55,6)	63 (0)
Por	27 (42,9)	36 (57,1)	63 (0)
Nerviosisme	25 (39,7)	38 (60,3)	63 (0)
Soledat	25 (39,7)	38 (60,3)	63 (0)
Culpabilitat	23 (36,5)	40 (63,5)	63 (0)
Indefensió	20 (31,7)	43 (68,3)	63 (0)

Font: Elaboració pròpia

"El meu pensament era, evidentment ara ja no és així, era 'per què no puc ser normal?'. Tot el temps (...) (tenia sentiments de) por, inseguretats, ansietat, vergonya, vulnerabilitat... Tristor, també. Soledat, incomprensió" (E2).

"(...) sí que m'he vist mort en vida (...), no tenia ganes de res, ni felicitat, ni il·lusió per res. Que jo crec que això és pitjor que el suïcidi" (E6).

Per tal de **pal·liar la discriminació**, el jovent enquestat ha activat diferents estratègies. La més comuna és l'evitació. Així, el 57,1 % evitava trobar-se amb les persones que els discriminaven. Per altra banda, quasi el 40 % fingia ser heterosexual per tal de pal·liar la discriminació. Altres estratègies utilitzades eren: comptar amb les amistats (28,6 %), no anar a classe (23,8 %), consumir substàncies (19,0 %) o, fins i tot, anar-se'n de casa (12,7 %).

En les entrevistes també es reflecteix l'estratègia de fingir ser heterosexual per tal de pal·liar la discriminació:

"Clar, jo dissimulava que era hetero en l'aspecte de... a la meua agenda, posava fotos d'homes (...). I sí que hi va haver un moment, ja quan tenia quasi 18 anys, que ja veia que això era... que seria així (lesbiana)... i ja al darrer ja va ser com... si... em vaig embolicar amb un xicot (...) va ser l'única vegada que em vaig forçar un poc... (a tenir relacions sexuals amb un noi tot i que no l'atreia el sexe masculí)" (E2).

La majoria de les persones enquestades (71,4 %) ha comptat la discriminació patida, especialment entre les amistats (42,9 %), i en menor mesura, dins la família (23,8 %). De fet, a les entrevistes reflecteixen que algunes persones eviten específicament contar-ho a la família:

"El primer que em va dir mon pare (quan vaig sortir de l'armari) va ser: 'T'ha passat res? vull saber si algú t'ha fer mal'. I jo li vaig dir que no. Perquè per a mi era... no els vull posar aquesta càrrega" (E2).

Altres, en canvi, opten per emparar-se en la família:

"Algun amic (quan va veure que jo m'autolesionava) li va contar a ma mare(...). Li vaig contar a mon pare, en pla 'hola, he de menester ajuda' (psicològica i emocional, perquè s'autolesionava i tenia temptatives suïcides)" (E8).

A les entrevistes també relaten que la família ha estat, en general, una font important de suport, tot i que algunes persones hagin tengut dificultats quan han sortit de l'armari:

"Als 15 anys ja tenia al·lota i li ho vaig dir a ma mare. I la meua mare, la veritat, és que em va salvar, em va fer de coixí. I a partir d'aquí, em va militar, em comprava literatura gai, banderes de l'orgull..." (E5).

"Amb ma mare (he pogut comptar sempre). La mare, sempre" (E7).

3.2. Pensaments relacionats amb el suïcidi

Totes les persones participants a l'enquesta varen contestar a una sèrie de preguntes dicotòmiques sobre si havien tingut o no determinats pensaments negatius. Ens interessava saber si hi havia diferències significatives entre les respostes d'aquelles

persones que manifestaven haver patit discriminació i les que no.

Donat que les dades no seguien una distribució normal, es varen realitzar correlacions no paramètriques (Rho de Spearman). Com es pot apreciar a la Taula 3, hi ha correlacions estadísticament significatives entre quasi tots els pensaments negatius i el fet

Taula 3. Correlacions entre haver patit discriminació pel fet de ser LGBTI i pensaments negatius

Pensaments negatius (l'listat) * Alguna vegada has sofert discriminació?	Coefficient de correlació (Rho de Spearman)	Sig. (bilateral)	N (valors perduts)
Les coses mai aniran de la manera que jo vull.	,448	,000	94 (0)
Segurament no aconseguiré mai el que desitj, per més que miri d'aconseguir-ho	,203	,050	94 (0)
No em puc imaginar com serà la meua vida d'aquí a deu anys.	,102	,328	94 (0)
Més que benestar, el que veig per endavant són dificultats.	,408	,000	94 (0)
En realitat, no puc estar bé, i no hi ha raons per estar-hi en el futur.	,353	,000	94 (0)
Tenc poc interès per estar amb les persones que estim.	,212	,040	94 (0)
M'envolten persones que m'estimen, però jo no m'accept.	,295	,004	94 (0)
Encara que les coses no em van malament, no em veig amb força per continuar endavant.	,281	,006	94 (0)
Tant de bo no fos diferent.	,273	,008	94 (0)
No dic a ningú que veig el futur sense esperança.	,308	,037	94 (0)
Sent que perdre el control de mi mateix o mi mateixa.	,376	,002	94 (0)
Abandonar-ho tot seria una bona solució.	,376	,000	94 (0)

Font: Elaboració pròpia

d'haver patit discriminació pel fet de ser LGTBI.

L'únic pensament negatiu que no ha obtingut diferències en funció de si la persona ha patit o no discriminació és: "no puc imaginar com serà la meua vida d'aquí a deu anys".

3.3. Ideació suïcida i temptatives de suïcidi

A totes les persones enquestades, amb independència de si declaraven haver estat o no discriminades pel fet de ser LGTBI, se'ls demanava si havien pensat en la idea de suïcidar-se. De totes les persones que varen contestar a aquesta pregunta (N=93; 1 valor perdut), el 61,7 % va contestar que sí, mentre que el 37,2 % va contestar que no.

Les persones que varen contestar que sí havien pensat en suïcidar-se (N=57), varen respondre a la pregunta de si aquest pensament de suïcidi estava motivat pel fet d'haver rebut discriminació per ser LGTBI, i el 59,6 % va contestar afirmativament (N=34), mentre que el 40,4 % va contestar negativament (N=23).

Es varen fer correlacions no paramètriques (Rho de Spearman) creuant les respostes a la pregunta de si han sofert discriminació, amb les respostes a les dues preguntes sobre pensament de suïcidi (Taula 4), i es varen trobar relacions estadísticament significatives entre el fet d'haver patit discriminació i el fet de pensar en suïcidar-se.

Les 8 persones entrevistades han pensat en el suïcidi, i més de la meitat ho relaciona amb el fet de sentir-se diferent per ser LGTBI (i les altres expliquen que també hi ha hagut altres factors).

"Sí (he pensat en suïcidar-me). (El fet de ser LGTBI no és l'únic, però sí ha estat un factor" (E1).

"Sí (he pensat en suïcidar-me). Sí, sí, sí... era per això (per haver sofert LGTBI-fòbia)" (E2).

3.3.1. Durada i freqüència del pensament suïcida

De les persones que varen manifestar haver pensat en el suïcidi, 56 varen contestar a les preguntes sobre dura-

Taula 4. Correlacions entre haver patit discriminació i pensament de suïcidi

	Coeficient de correlació	Sig. (bilateral)	N (valors perduts)
He sofert discriminació pel fet de ser LGTBI			
He pensat en el suïcidi.	,319	,002	93 (1)
He pensat suïcidar-me per la discriminació rebuda pel fet de ser LGTBI.	,540	,000	57 (37)

Font: Elaboració pròpia

da i freqüència d'aquests pensaments. El 51,8 % va manifestar que el pensament suïcida va durar més d'un any. Quant a la freqüència d'aquests pensaments, el 33,9 % va considerar que els tenia habitualment, mentre que el 44,6 % va considerar que els tenia puntualment. En les entrevistes, la majoria de joves entrevistats i entrevistades explica que ja no té aquests pensaments, però que varen durar més d'un any:

“Sí que record dels 14 als 16-17 anys, vaig tenir una època bastant dura. (...) d'estar al llit plorant molt i amb ganes de morir-me” (E2).

3.3.2. Planejar el suïcidi

Pensar en el suïcidi no és el mateix que planejar-ho. Així, el 25,5 % de les persones que tenien pensaments relacionats amb el suïcidi ho va planejar de manera vaga i imprecisa, mentre que el 26,6 % va manifestar planejar el suïcidi de manera detallada. Només un 9,6 % de les persones que afirmen tenir pensaments relacionats amb el suïcidi, no ho varen arribar a planejar (ideacions no desenvolupades).

Analitzem aquestes dades per franges d'edat. De les persones participants d'entre 12 i 16 anys, el 42,9 % no ha pensat en el suïcidi, mentre que un 42,9 % ho ha pensat de manera detallada. Un 14,3 % de les persones d'entre 12 i 16 anys ho ha pensat, però d'una manera vaga i poc detallada. De les persones participants d'entre 17 i 21 anys, només un 3,8 % manifesta no haver pensat en el suïcidi, mentre que el 53,8 % ho ha fet de manera detallada, i un 42,3 % ho ha pensat vagament. De les persones participants d'entre 22 i 26 anys, el 23,1 % no ha pensat en el suïcidi, mentre que el 23,1% ho ha

pensat de manera detallada, i un 53,8 % ho ha pensat vagament. De les persones participants d'entre 27 i 32 anys d'edat, el 16,7 % no ha pensat en el suïcidi; un 41,5 % ho ha pensat vagament, mentre que un 41,5 % ho ha pensat de manera detallada. Les persones entre 17 i 21, doncs, són les que presenten un percentatge més alt de probabilitat suïcida i és el col·lectiu més vulnerable en aquest sentit.

3.3.3. Intent de suïcidi

Un 22,3 % de les persones que varen tenir pensaments de suïcidi varen intentar suïcidar-se (N=21). Per franges d'edat, el 14,3 % de persones d'entre 12 i 16 anys ha provat un o més intents de suïcidi, mentre que la meitat (50,5 %) de les persones enquestades entre 17 i 21 anys ho ha duit a terme. De les persones d'entre 22 i 26 anys, ho ha intentat un 30,8 %; de les persones d'entre 27 i 32 anys que han participat en l'estudi, el 25,0 % ha admès un o més intents de suïcidi. De nou, el col·lectiu de joves entre 17 i 21 anys és el que presenta un percentatge més alt, en aquest cas, de temptativa suïcida.

Se'ls va demanar qui havia intervingut per evitar la seva mort (podien seleccionar més d'una opció): família (42,9 %); equip sanitari -no emergències- (28,2 %); amigats (23,8 %); equip d'emergències (14,3 %); policia (14,3 %).

En les entrevistes es varen recollir les percepcions sobre l'atenció rebuda dels professionals de diferents disciplines, així com les seves recomanacions per poder millorar l'atenció que es dona actualment. La majoria coincideix a reclamar més formació sobre el col·lectiu LGTBI, tant en els centres educatius com entre el personal sanitari o de la policia:

“M'hauria estimat més que (les professores) haguessin sabut

com actuar (en lloc de telefonar directament als meus pares quan vaig sofrir discriminació)" (E4).

"Com més persones hi hagi formades en perspectiva LGTBI, millor. Així no vas pegant bots d'un lloc a un altre" (E2).

A més, reclamen que l'atenció es faci de manera coordinada i per això assenyalen la necessitat de compartir informació entre els diferents professionals que intervenen en aquestes situacions:

"Això ho tenien organitzat així (compartir informació entre professionals quan ingresses per intent de suïcidi). Encara que jo, de totes maneres, ho havia de tornar a contar tot" (E4).

3.4. Percepció de lluita actual contra el risc de suïcidi per LGTBI-fòbia

Aquesta pregunta es va fer a totes les persones participants (N=93; 1 valor perdut). Un 29,8 % va considerar que no, que s'ignora aquest aspecte completament. El 54,3 % va opinar que sí que es lluita, però que no és suficient. Un 7,4 % va contestar que sí, que es lluita molt, mentre que el 7,4 % de les persones no es varen sentir reflectides en cap d'aquestes respostes.

En les entrevistes, totes les persones consideren que es poden fer més coses per lluitar contra la LGTBI-fòbia:

"Et diria que sí (que es lluita contra la LGTBI-fòbia), però pens que encara fa falta més visibilització. Perquè pareix que quan arriba l'Orgull tothom està molt orgullós, però en el dia a dia crec que encara costa parlar-ne una mica més" (E5).

A més, afirmen que l'estigma del

suïcidi dificulta poder tenir una atenció integral i coordinada:

"Al meu col·legi no varen venir mai a xerrar-ne (de suïcidi juvenil)... va venir la Policia a xerrar de maltractament" (E3).

"Trobo que (el suïcidi juvenil) és un tema que és molt tabú. Està molt amagat, no se'n xerra com se n'hauria de xerrar" (E4).

4. Discussió i conclusions

4.1. Discriminació pel fet de ser LGTBI

El 67,0 % de la mostra analitzada en aquesta investigació manifesta haver patit discriminació pel fet de ser LGTBI, ja sigui al centre educatiu, d'amistats, a espais d'oci, al barri, de la família. Aquestes dades concorden amb les d'altres estudis.

A Barcelona, per exemple, el 45,5 % de les persones enquestades "declara haver viscut trans/homofòbia als centres educatius" (Coll-Planas i Missé, 2009). Un altre estudi conclou que el 31,0 % de joves gais, bisexuals i lesbianes senten discriminació pel fet de pertànyer al col·lectiu LGTBI; en el cas de joves transsexuals, aquest percentatge de joves que senten aquesta discriminació arriba al 66,7 % (COGAM, 2016a).

Si analitzem dades d'altres països, cal assenyalar un estudi duit a terme a Gran Bretanya l'any 2012 (amb una mostra de 1700 joves LGTBI d'entre 11 i 19 anys) indica que el 55 % de joves LGTBI ha experimentat assetjament homofòbic a l'escola (Guasp, 2012). També, als Estats Units, l'estudi de Lombardi, Wilchins, Priesing, i Malouf (2002) conclou que més de la meitat de la mostra (persones transsexuals) ha patit assetjament i discriminació, tant als centres educatius com al lloc de treball. A la

zona asiàtica la situació és encara més complicada, i tal com assenyala *Human Rights Watch* (2006), en aquest continent també són víctimes de la violència governamental. Així, podem afirmar que la LGTBI-fòbia és una realitat a la nostra societat, tant al territori espanyol com a la resta del món.

Quant al tipus de discriminació soferta, els resultats del nostre estudi detallen que la major prevalença (superior al 65 %) són els insults, xerrar malament, crear rumors sobre la persona i l'assetjament. La majoria d'aquestes discriminacions es produeixen al centre educatiu (73,0 %) i als llocs d'oci (60,3 %). Les vies de discriminació principals són presencialment (quasi el 90% de les persones participants declara haver estat discriminada pel fet de ser LGTBI presencialment) i per xarxes socials (44,4 %).

Les dades recollides per COGAM són similars. Així, en un estudi fet l'any 2013, assenyalen que el 90 % de l'alumnat sofreix LGTBI-fòbia (COGAM, 2013); també assenyalen en un altre estudi que més de la meitat de l'alumnat ha presenciat assetjament mitjançant xarxes socials, i, d'entre aquests, més del 70 % reconeix l'existència de ciberassetjadors al seu centre educatiu (COGAM, 2016b). Garaigordobil (2011) assenyala que l'assetjament a través de xarxes socials augmenta les implicacions negatives de l'assetjament més tradicional, ja que augmenta la incertesa i l'angoixa de les víctimes, al temps que incrementa la manca d'empatia de la persona assetjadora.

Si tenim en compte el fet que la joventut passa gran part del seu dia al centre educatiu, i que una adequada socialització a espais d'oci, amb amistats, fa un paper clau en el desenvolupament de la persona, podem conclou-

re que la sensibilització de la joventut front a la diversitat afectivosexual esdevé una prioritat per reduir els actes de discriminació, fent disminuir així també les conseqüències negatives en les víctimes d'aquests actes d'LGTBI-fòbia. Donat que és més fàcil la modificació de conductes en l'adolescència que no pas a altres etapes de la vida (Font, 2005; Garaigordobil, 2011), els centres educatius i els espais d'oci de la joventut esdevenen llocs clau on treballar l'educació en diversitat afectivosexual.

4.2. Conseqüències de la LGTBI-fòbia

Els resultats del nostre estudi mostren que els sentiments negatius més freqüents en la mostra de joves LGTBI analitzada són: la inseguretat (més del 70 %), la impotència (quasi el 70 %), la tristor i la por (al voltant del 65 %). A més, els resultats mostren diferències significatives quant a la prevalença de pensaments negatius en funció de si la persona ha sofert o no discriminació pel fet de ser LGTBI. Diferents estudis han posat de manifest que aquestes són les conseqüències més freqüents entre la joventut que ha sofert LGTBI-fòbia. Així, Coll-Planas i Missé (2009) inclouen, entre d'altres, els efectes negatius següents: la depressió, la vulnerabilitat, la baixa autoestima, i els intents de suïcidi. Guasp (2012) assenyala també que la joventut LGTB que ha sofert discriminació a Gran Bretanya, té més probabilitat de sofrir depressió, d'autolesionar-se i d'intent de suïcidi.

Quant als intents de suïcidi, els nostres resultats indiquen que un 61,7 % de les persones que han participat en aquest estudi han pensat suïcidar-se i, d'aquests, un 22,3 % ha intentat suïcidar-se. A més, les dades mostren una relació significativa entre

el fet de sentir discriminació i pensar en el suïcidi. Tot i que la mostra és petita, corroboren els resultats altres estudis que assenyalen que la joventut LGTB presenta percentatges més elevats de risc de suïcidi que la resta de joves (COGAM, 2013; Garaigordobil i Larrain, 2020; Guasp, 2012).

Per altra banda, les dues estratègies més utilitzades pels joves del nostre estudi per tal de pal·liar la discriminació són: 1) l'evitació de les persones o llocs on han sofert la discriminació (quasi el 60 % ha optat per aquesta via) i, 2) fingir ser heterosexual (40 %). Aquestes estratègies contribueixen a augmentar els sentiments negatius, ja que no suposen un empoderament de la persona, sinó que allarguen l'angoixa i la tristor per no poder mostrar-se com són.

Sortir de l'armari és una decisió difícil, una passa important que genera angoixa, inseguretat i vulnerabilitat. Recordem que, segons COGAM (2013), el 81 % de l'alumnat LGB no s'atreveix a sortir de l'armari al seu centre educatiu. I és que sortir de l'armari incrementa el risc de patir LGTBI-fòbia. De fet, el 80 % de la joventut LGB no surt de l'armari al seu centre educatiu (COGAM, 2013), per por a no ser acceptats en el seu grup d'iguals. No és estrany que aquesta passa generi dubtes, i que sigui un procés que pot durar anys. De fet, la majoria de joves entrevistats i entrevistades en aquest estudi explica com varen sortir de l'armari a poc a poc, amb persones concretes, en les quals confiaven i de les quals esperaven obtenir suport. I la majoria afirma que en determinats llocs (l'escola, espais d'oci) han continuat dins l'armari o, fins i tot, alguna vegada han fingit ser heterossexuals per evitar ser discriminats i discriminades. Aquesta renúncia personal a mostrar la identitat afectivosexual o de

gènere és un clar indicatiu de la necessitat de continuar desenvolupant als centres educatius activitats de formació i educació en diversitat afectivosexual i de gènere, ja que hi ha evidències que amb aquestes actuacions es redueix la discriminació pel fet de ser LGTB (Garaigordobil i Larrain, 2020).

4.3. Sugeriments de les persones participants per millorar l'atenció a persones LGTBI

Quant a les recomanacions que hem recopilat en les entrevistes amb les 8 persones participants, totes coincideixen en la importància de la formació tant del professorat com del personal sanitari, policial, judicial, etc. en qüestions relacionades amb el col·lectiu LGTBI, per tal que puguin donar una atenció de qualitat.

Finalment, les persones entrevistades remarquen que és important rebre una atenció personalitzada i que es faci una coordinació adequada entre l'equip de professionals que intervenen per tractar les conseqüències de la LGTBI-fòbia. Altres estudis han fet recomanacions en aquest sentit. Així, per exemple, COGAM (2013) recomana als centres educatius que formin el professorat per fer front a casos de LGTBI-fòbia, i que estableixin protocols clars per actuar contra la discriminació pel fet de ser LGTBI. A més, el llibre blanc europeu contra l'homofòbia proposa una sèrie de recomanacions per lluitar contra la LGTBI-fòbia a diferents entorns (família, educació, salut, entre d'altres) (Coll-Planas, 2009).

4.4. Limitacions

Aquest estudi compta amb certes limitacions que s'han de tenir pre-

sents a l'hora de considerar els resultats. En primer lloc, la mostra no s'ha obtingut amb un mètode aleatoritzat, i tampoc no s'ha estratificat per identitat de gènere, orientació sexual o franges d'edat. Quasi la meitat de la mostra té entre 17 i 21 anys, raó per la qual aquesta franja d'edat pot estar sobrerrepresentada, en detriment de les altres franges amb menys persones. A més, les persones trans* estan infrarepresentades a aquest estudi, raó per la qual s'ha de tenir cautela en la generalització dels resultats. Garantir una mostra adequadament estratificada en futures investigacions contribuirà a obtenir dades més acurades i resultats més robusts.

4.5. Reptes de la recerca

Com a reptes amb vista a recerques futures és important aprofundir en les diferències d'accés a recursos entre la població adolescent, jove i jove-adulta, pel fet que, en general, encara que s'inclouen dins del concepte de "joves" o "joventut" edats que oscil·len entre els 12 i els 35 anys, la veritat és que les vivències de cadascun dels grups són diferents i també els seus recursos, les seves eines, les seves percepcions i la seva manera d'enfrontar-se als problemes i reptes personals. Un altre repte interessant és investigar, a nivell general, l'estigma entorn del suïcidi, doncs, de nou, la gestió que se'n fa és molt diferent en les persones adolescents, en les joves i en les joves-adultes.

També, seria fonamental conèixer la perspectiva de les entitats. Realitzar un seguiment del treball que duen a terme i del desplegament de recursos i mesures en la intervenció amb el col·lectiu de persones joves LGTBI amb tendències

i/o temptatives suïcides. En els últims anys s'han posat en marxa programes en estreta col·laboració entre entitats (també del tercer sector) i l'Administració pública, i és interessant explorar com s'implementen aquests acords i quines millores porten per a la intervenció social en la gestió del suïcidi.

4.6. Conclusions

En conclusió, la discriminació pel fet de ser LGTBI és, com hem vist, una realitat que afecta la joventut de la nostra illa i joves de la resta del món. Aquesta discriminació genera conseqüències negatives com ansietat, depressió, inseguretat i, fins i tot, risc de suïcidi. El fet de sortir de l'armari suposa una passa molt important en la vida d'un jove LGTBI, i moltes vegades contenen la seva situació a determinades persones i en determinats entorns on se senten segurs.

El centre educatiu esdevé, juntament amb els espais d'oci, punts crítics, ja que és on es concentren els actes discriminatoris. Per això mateix, són els llocs on molts joves opten per no sortir de l'armari. Alguns arriben a fingir ser heterosexuales per evitar la discriminació. Es fa palesa la necessitat de continuar sensibilitzant la joventut en els centres educatius, i al mateix temps, continuar formant els i les professionals en qüestions relatives al col·lectiu LGTBI, incloent estratègies per detectar i intervenir al més aviat possible en situacions de discriminació.

5. Una reflexió final: la joventut LGTBI, la temptativa suïcida i el context de covid-19

Com a reflexió, en el context de covid-19, les vulnerabilitats que existien

en contextos precedents a la pandèmia continuen existint i fins i tot poden agreujar-se. En aquest sentit, és important tenir en compte que l'estigma i la desigualtat que sofreixen les persones LGTBI se suma als problemes que es desencadenen en aquesta crisi, augmentant les possibilitats d'exclusió social i de discriminació.

Dins el col·lectiu, les persones trans* són les més vulnerables, en tenir un accés al mercat de treball difícil, i per tant, a altres àrees de la vida social com són l'habitatge i l'adquisició de béns de consum, bàsics i no bàsics. Normalment, les persones trans* accedeixen a llocs de feina amb condicions precàries i abusos laborals. Moltes de les persones amb aquestes condicions laborals sofreixen problemes econòmics molt greus, que ara amb la covid-19 s'han fet més palpables que mai: no poder accedir a un ERTO és una realitat de moltes, moltíssimes persones trans*. En aquest sentit, és un col·lectiu que s'haurà d'acollir a les mesures desplegades pel Govern per garantir uns mínims econòmics. El subsidi per desocupació per a treballadors i treballadores temporals pot ser un globus d'aire per les persones trans* que tenien contractes d'aquest tipus abans de la pandèmia i que no han assolit la cotització necessària, sense oblidar que, de nou, seran receptors d'ajudes assistencialistes. També l'ingrés mínim vital (IMV) és necessari per garantir una cobertura mínima de les seves necessitats bàsiques.

Però evidentment, la manca per excel·lència és la falta d'espai per poder canalitzar les seves demandes, necessitats i reivindicacions en un context de quarantena i confinament. Ja amb les fases de desescalada que tenim avui ha estat possible tornar, de

mica en mica, a la feina presencial de les associacions i entitats que s'encarreguen de defensar els drets i atendre les necessitats de les persones LGTBI. Tot i així, cal tenir en compte la necessària intervenció psicològica en joves LGTBI que s'han trobat (i/o es troben encara) en situacions emocionals complicades: ja sigui perquè són discriminades al seu poble o barri, perquè no tenen espais de trobada amb altres joves LGTBI, perquè estan soles, perquè són seropositives, perquè es dediquen al treball sexual... Siguí quina sigui la seva situació, cal tenir-la en compte per no agreujar la seva vulnerabilitat, ja establerta, només pel fet de formar part del col·lectiu LGTBI). A més a més, el ciberassetjament és una realitat que no pot perdre's de vista mai, especialment entre les persones joves, grans usuàries natives del món digital.

L'aïllament i la solitud forçada per la situació de confinament pot agreujar els pensaments suïcides i si els i les joves es veuen en situacions de vulnerabilitat, el perill és evident. Detectar i anticipar aquesta situació és clau en el context que vivim avui dia.

6. Referències bibliogràfiques

- Alises, C. (2018). *Guía de delitos de odio LGTBI*. Andalucía: Consejería de Igualdad y Asuntos Sociales de la Junta de Andalucía.
- COGAM (2013). *Homofobia en las aulas 2013. ¿Educamos en la diversidad afectivo-sexual?*. Madrid: Grupo de Educación de COGAM.
- COGAM (2016a). Benítez, E. (Coord.). *LGBT-fobia en las aulas 2015 ¿Educamos en la diversidad afectivo-sexual?*. Madrid: Grupo de Educación de COGAM.
- COGAM (2016b). Benítez, E. (Co-

- ord.). *Ciberbullying LGBT-fóbico. Nuevas formas de intolerancia*. Madrid: Grupo de Educación de COGAM.
- Coll-Planas, G. (2009). *Contra la homofobia. Políticas locales de igualdad por razón de orientación sexual y de identidad de género. Libro blanco europeo*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
  - Coll-Planas, G., i Missé, M. (2009). *Diagnòstic de les realitats de la població LGTB de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
  - Comisiones Obreras (CCOO) (2016). *Erradicar la LGTBfobia también es una lucha sindical*. Madrid: Federación de Servicios a la Ciudadanía.
  - Consell Nacional de la Joventut de Catalunya- CNJC (2018). *Encarem el suïcidi juvenil. Guia de prevenció del suïcidi i acompanyament del dol*. Catalunya: CNJC.
  - Devís-Devís, J., Pereira-García, S., Valencia-Peris, A., Fuentes-Miguel, J., López-Cañada, E., i Pérez-Samaniego, V. (2017). Harassment patterns and risk profile in Spanish trans persons. *Journal of homosexuality*, 64(2), 239-255.
  - Font, P. (2005). Educación afectiva y sexual en la adolescencia. En J. Alegret, M.J. Comellas, P. Font, i J. Funes (Eds.), *Adolescentes: relaciones con los padres, drogas, sexualidad y culto al cuerpo* (pp. 81-87). Barcelona: Ed. Grao.
  - Garaigordobil, M. (2011). Prevalencia y consecuencias del ciberbullying: una revisión. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 11(2), 233-254.
  - Garaigordobil, M., i Larrain, E. (2020). Acoso y ciberacoso en adolescentes LGTB: prevalencia y efectos en la salud mental. *Revista Científica de Educomunicación*, 62, 79-90.
  - Guasp, A. (2012). *The school report. The experiences of gay young people in Britain's schools in 2012*. Cambridge: University of Cambridge. Centre for Family Research.
  - Human Rights Campaign Foundation (2018). *LGBTQ Youth Report*. USA: Human Rights Campaign Foundation.
  - Lombardi, E. L., Wilchins, R., Priesing, D., i Malouf, D. (2002). Gender violence: Transgender experiences with violence and discrimination. *Journal of Homosexuality*, 42, 89-101. doi:10.1300/J082v42n01_
  - López, A., Generelo, J., i Arroyo, A. (2013). *Estudio 2013 sobre discriminación por orientación sexual y/o identidad de género en España*. Madrid: FELGTB y COGAM.
  - Martxueta, A., i Etxebarria, J. (2004). Análisis de la salud mental y psicosocial en lesbianas, gais y bisexuales, que fueron objeto de bullying homofóbico en la escuela. *Revista de Psicopatología y Psicología Clínica*, 19(1), 23-35.
  - Observatorio Madrileño contra la LGTBfobia (2017). *Informe de incidentes de odio por LGTBfobia en la Comunidad de Madrid*. Madrid: Comunidad de Madrid.
  - Santoro, P., Gabriel, C., i Conde, F. (2010). *El respeto a la diversidad sexual entre jóvenes y adolescentes. Una aproximación cualitativa*. Madrid: Injuve.
  - World Federation for Mental Health (2018). *Young people and mental health in a changing world*. USA: World Federation for Mental Health.